

АНТИКОРУПЦІЙНА ОСВІТА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті висвітлено проблему антикорупційної освіти в Україні загалом та у Міністерстві оборони України зокрема. Акцентовано увагу на діяльність наукового центру проблем запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, впровадження до навчального процесу курсу з питань запобігання корупції, проведення міжнародного антикорупційного тижня.

Ключові слова: корупція; запобігання корупції; антикорупційне навчання; антикорупційна програма; оборонна сфера.

Постановка проблеми. Проблемі запобігання корупції в Україні протягом останніх років приділяється пильна увага. Це пов'язано з тим, що це явище набуло в нашій державі системного характеру. Розв'язання проблеми корупції стало одним із пріоритетів для українського суспільства на сучасному етапі розвитку держави. До вирішення цієї проблеми прикута увага не лише громадян України, а й міжнародної спільноти. Адже наша держава взяла на себе зобов'язання вживати рішучих заходів у сфері запобігання корупції, ратифікувавши Конвенцію ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року[1] та Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року[2]. В Україні було декілька «хвиль» оновлення антикорупційного законодавства. Остання – у 2014 році. У цей рік були ухвалені такі важливі нормативно-правові акти, як Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року[3], Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 року (далі – Антикорупційна стратегія)[4], Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки (далі – Державна програма)[5].

В Антикорупційній стратегії зазначається, що з метою формування в суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції доцільно, зокрема, системно запроваджувати проведення освітніх заходів, щодо моделей поведінки у тих чи інших ситуаціях з можливими корупційними ризиками[4]. Проте, на загальнодержавному рівні може бути створений лише загальний механізм боротьби з корупцією, намічені пріоритети та заходи, які можуть бути реалізовані з цією метою. Не стоїть осторонь від цього антикорупційного процесу й Міністерство оборони України (далі – МО України). Боротьба з корупцією саме в оборонному відомстві має здійснюватися першочергово. Адже збройна агресія Російської Федерації загострила проблему належного функціонування усіх військових формувань нашої держави, що є неможливим без викорінення корупційних проявів у сферах їхньої діяльності. Без сумніву, запобігання корупції у відомстві має бути комплексним, що вимагає вжиття різноманітних заходів інституційного, матеріального, організаційного, соціального та іншого характеру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на те, що проблема антикорупційної освіти є достатньо новою для України, у нашій державі

надзвичайно мало наукових праць, присвячених її розв'язанню. Серед існуючих, відзначимо дослідження В. О. Заросила, М. І. Мельника, в яких лише намічені шляхи вдосконалення системи антикорупційної освіти України. Тобто, на сьогодні, відповідні питання залишаються маловивченими, що зумовлює актуальність та своєчасність проблематики антикорупційної освіти в Україні загалом та у МО України зокрема.

Мета статті – охарактеризувати основні досягнення МО України у сфері антикорупційної військової освіти.

Виклад основного матеріалу. На думку М. І. Мельника, запобігання корупції – це діяльність по розробці та реалізації системи заходів політичного, економічного, організаційно-управлінського, ідеологічного, культурно-виховного та іншого характеру, спрямованих на створення належних засад розвитку і вдосконалення суспільних відносин на правовій основі, реалізації усіма суб'єктами своїх прав і виконання обов'язків відповідно до закону, недопущення виникнення, усунення, нейтралізацію та обмеження дії соціальних передумов корупції [6, с. 251]. Вочевидь, одним із таких заходів має стати системне антикорупційне навчання різного кола осіб, охоплення ним якомога більшої кількості суб'єктів. Як справедливо стверджує В. О. Заросило, «антикорупційна освіта повинна поєднуватися з загальноправовою освітою, а також із загальною середньою, професійно-технічною і вищою освітою та підвищенням кваліфікації» [7, с. 182]. Що ж стосується вищої школи, а особливо юридичних вишів та факультетів, то на його думку, «студенти і слухачі повинні розуміти значення такого законодавства та практично його застосовувати у своїй практиці». З цією метою він пропонує «створення спеціальних курсів для слухачів усіх форм навчання...» [7, с. 182].

Ураховуючи сучасний стан розвитку нашої держави, важливого значення для України може набути процес виховання усіх верств населення у дусі доброчесності та негативного ставлення до корупції. Це можливо здійснити шляхом впровадження спеціальних курсів у навчальних закладах, починаючи із загальноосвітніх середніх навчальних закладів, закінчуючи тими закладами, які здійснюють підготовку майбутніх спеціалістів, а також в тих де відбувається підвищення кваліфікації діючих працівників. Таким чином, це сприятиме комплексному формуванню у громадян поведінки доброчесності та не сприйняття корупції як явища.

На нашу думку, з урахуванням того, що Україна на сьогодні перебуває у стані збройного конфлікту, впровадження до навчального процесу спецкурсів з виховання доброчесності та негативного ставлення до корупції має здійснюватися саме у військовій сфері. Адже за сучасних умов подолання корупції серед військовослужбовців, прямо впливає на можливість її ліквідації в інших сферах суспільного життя. Крім того, першочерговою метою військового відомства є: імплементація комплексу невідкладних заходів щодо мінімізації впливу корупції на виконання МО України та Збройними Силами України (далі – ЗС України) завдань за призначенням; підвищення рівня довіри суспільства до оборонного сектору; зменшення впливу корупціогенних ризиків у діяльності військового відомства; створення ефективних механізмів запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушенню етичних стандартів поведінки та забезпечення контролю за дотриманням норм антикорупційних завдань особами,

уповноваженими на виконання функцій держави; забезпечення формування правової свідомості, доброчесної поведінки військовослужбовців та цивільного персоналу, нетерпимого ставлення до корупції; упровадження ефективного внутрішнього та зовнішнього моніторингу щодо реалізації антикорупційної політики у сфері оборони.

На виконання Державної програми у МО України було розроблено та запроваджено низку відомчих нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання корупції в даному відомстві.

Так, МО України одним з найперших реалізувало вимоги ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції», яка зобов'язує приймати відомчі Антикорупційні програми. У МО України з урахуванням досвіду країн-членів НАТО було розроблено відомчий нормативний документ – Антикорупційну програму цього відомства на 2015–2017 роки, яка затверджена наказом МО України від 30 липня 2015 року № 374 [8]. Ця програма містить, як того вимагає законодавство, засади загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції в оборонній сфері, заходи з реалізації Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми; оцінку корупційних ризиків у діяльності органів військового управління, установ та організацій; заходи щодо усунення (мінімізації) корупційних ризиків та перелік органи відповідальних за їхнє виконання, строки та необхідні ресурси; навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування; процедури щодо моніторингу, оцінки виконання та періодичного перегляду програм, а також інші заходи, спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням.

З метою конкретизації заходів з реалізації Антикорупційної програми, а також визначення конкретного строку виконання тих чи тих антикорупційних заходів, у МО України затверджено низку наказів. Зокрема, наказ «Про затвердження змін до антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2015–2017 роки» від 12 травня 2016 року № 254, який ухвалено з метою вдосконалення системи запобігання і виявлення корупції в МО України та ЗС України [9]. У зазначеному відомчому документі приділена увага такому напряму протидії корупції у відомстві, як антикорупційне навчання різних категорій військовослужбовців та працівників. Зокрема, відповідним наказом визначено такі заходи у цьому напрямі: впровадження до навчального процесу слухачів оперативно-стратегічного та оперативно-тактичного рівнів підготовки Національного університету оборони України імені Івана Черняховського (НУОУ) блоку занять з антикорупційної тематики; впровадження до навчального процесу усіх вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих військових навчальних закладів курсів з питань запобігання корупції для науково-педагогічних працівників, курсантів та слухачів.

Зауважимо, що зміст спецкурсів з виховання доброчесності та негативного ставлення до корупції у військових навчальних закладах, обов'язково повинен відокремлюватися від інших навчальних програм, проте корелюватися зі змістом професійної підготовки загалом. Причинами цього є те, що ефективність запобігання корупції у військовій сфері багато в чому залежить

від того, як військовослужбовець розуміє загальну проблематику корупції, тобто чи усвідомлює він у повній мірі, з чим має справу.

Зазначене можливо досягти шляхом дотримання «комплексності» у спецкурсах з виховання доброчесності та негативного ставлення до корупції: безпосереднє навчання службовців МО України та ЗС України доброчесності та зниження корупції в оборонному секторі; проведення стаціонарних і виїзних курсів з антикорупційної тематики; вивчення світового досвіду в сфері запобігання корупції в оборонній сфері; збільшення спроможностей, чисельності та кола навчальних тем та дисциплін; проведення занять з залученням іноземних фахівців; налагодження тісних зав'язків з міжнародною організацією Transparency Internationalі країнами-учасницями НАТО з розбудови доброчесності, цілісності тощо.

При цьому зазначимо, що до розробки та імплементації засадничих відомчих актів було залучено ряд фахівців, а також міжнародних експертів, у тому числі від міністерств оборони Великої Британії, Королівства Норвегія та міжнародної організації «Transparency Internationalі».

Заходи, передбачені в Антикорупційній програмі МО України виконуються, зокрема, таким структурним підрозділом НУОУ, як науковий центр проблем запобігання корупції у секторі безпеки та оборони (далі – Центр). Співробітниками цього центру розроблено та викладається навчальний курс з питань запобігання корупції, який спрямований на формування доброчесності та протидію корупційним проявам в оборонній сфері. Цільовою аудиторією зазначеного курсу є слухачі та працівники освіти вищих військових навчальних закладах України, співробітники військових комісаріатів, посадові особи штабу Антитерористичної операції та персонал структурних підрозділів МО України і Генерального штабу ЗС України.

Крім того, у Центрі розроблено програми спеціальних курсів з проблем запобігання корупції в секторі безпеки та оборони, які охоплюють такі напрями, як: корупційні ризики під час військового конфлікту, державних закупівель та кадрової політики МО України та Генерального штабу ЗС України. Наразі опрацьовується гнучка модульна система курсів для усіх ланок управління, навчальних закладів, наукових установ та військових частин (штабів) тривалістю від 6–8 годин 5 днів на тиждень. У цьому контексті найближчим часом буде створено новий п'ятиденний курс з питань внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у Збройних Силах України.

У МО України позитивні результати дає практика створення при органах військового управління консультативно-дорадчих груп (органів), що функціонують на добровільних засадах та є ініціаторами викорінення корупції. Так, у військовому відомстві створено Проектний офіс реформ, а також Центр розвитку та супроводження матеріально-технічного забезпечення.

МО України використовує допомогу різних держав у сфері запобігання корупції. Переважно така допомога полягає у виконанні консультативно-дорадчих функцій з питань антикорупційної політики. До надання такої допомоги оборонному відомству нашої держави та ЗС України долучилися представники Великої Британії, Норвегії, Литви та інших країн-партнерів. Фінансова підтримка проектів щодо боротьби з корупцією у відомстві

надходить також від Північноатлантичного Альянсу в рамках існуючих програм допомоги.

Важливим досягненням в реалізації антикорупційної політики МО України є інститут міжнародних радників при вищому керівництві міністерства. Так, з 23 по 27 листопада 2015 р. за підтримки Спеціального британського радника Міністра оборони України з питань оборони пана Ф. Джонса та міністерства оборони Великобританії на базі НУОУ було проведено перший Міжнародний антикорупційний тиждень (МАК тиждень). Метою заходу було підвищення поінформованості учасників МАК тижня щодо діяльності у галузі запобігання та протидії корупції на міжнародному та регіональному рівнях. Опрацьовані пропозиції та рекомендації учасників МАК тижня було узагальнено та внесено відповідні зміни і доповнення до Антикорупційної програми МО України у 2016 р.

Серед інших досягнень оборонного відомства у сфері запобігання корупції є приєднання до міжнародних програм та ініціатив. Так, однією із ключових програм які успішно ініційовані в Україні, є Програма НАТО з розбудови доброчесності, яка спрямована на впровадження професійного управління, просування передового досвіду та ефективного використання ресурсів в оборонному відомстві у контексті запобігання корупції. Реалізація цієї програми сприятиме підвищенню обізнаності про корупцію як загрози безпеці, розробці планів розбудови доброчесності в межах оборонного відомства для того, щоб поліпшити управління ресурсами і підвищення рівня доброчесного державного управління, впровадженню доброчесності як академічної дисципліни у вищих військових навчальних закладах України.

Висновки. Таким чином, антикорупційне навчання різних верств населення нашої держави, спрямоване на їхнє виховання у дусі доброчесності та негативного ставлення до корупції є важливою складовою загальносоціального та відомчого рівнів запобігання корупції у нашій державі. Антикорупційне навчання військових фахівців у вищих військових навчальних закладах є різноплановим та комплексним. Воно включає, зокрема, діяльність наукового центру проблем запобігання корупції у секторі безпеки та оборони; впровадження до навчального процесу вищих військових навчальних закладів навчального курсу з питань запобігання корупції, який спрямований на формування доброчесності та протидії корупційним проявам в оборонній сфері і спрямований на аудиторію працівників освіти вищих військових навчальних закладів України, співробітників військових комісаріатів, посадових осіб штабу Антитерористичної операції та персоналу структурних підрозділів МО України і Генерального штабу ЗС України; проведення Міжнародного антикорупційного тижня. Цей передовий досвід може стати корисним для інших вищих навчальних закладів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції; міжнародний документ від 31 жовтня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

2. Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією: міжнародний документ від 27 січня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_101

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

5. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

5. Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF>

6. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) / М. І. Мельник : монограф. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.

7. Заросило В. О. Система вивчення законодавства про корупцію та напрями її розвитку / В. О. Заросило // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. - № 2. – С. 181–184.

8. Про затвердження змін до антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2015–2017 роки: наказ Міністерства оборони України від 12 травня 2016 року № 254 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/content/corruption/zavd_zahodu.pdf

9. Антикорупційна програма Міністерства оборони України на 2015–2017 роки, затв. наказом МО України від 30 липня 2015 року № 374 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/content/public_discussion/project_antikr_08072015.pdf

10. Чорний В.С. Військова організація України: становлення та перспективи розвитку: монографія / В.С. Чорний. – Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2009. – 368 с.

L. Bakunchyk Senior officer National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniahovskyi

MILITARY EXPERTS ANTI-CORRUPTION EDUCATION: THE ACHIEVEMENTS AND THE DEVELOPMENT PROSPECTS

The article outlines the problem of anti-corruption education in Ukraine in general and the Ministry of Defense of Ukraine in particular. Peculiar attention is paid to the activities of the Research Center of National University of Defense of Ukraine of preventing corruption problems in the defense and security sector, to the implementation of the anti-corruption course into the studying process, as well as to organization and conduction of international anti-corruption week. The article describes the anti-corruption education as an integral part of anti-corruption awareness training of military personnel where the achievement of certain results is possible only through integrated and comprehensive approach. The article also highlights the principal approaches of MoD and the Armed Forces aimed at developing in subordinate staff, officials and future officers the integrity and zero tolerance towards corruption.

The article mentions the positive experience gained from the involvement of international financial and advisory assistance towards the development of anti-corruption education in the Ministry and its subordinate institutions.

Key words: corruption; prevent corruption; anti-corruption education; anti-corruption program; security and defense; building integrity; zero tolerance; deliberate and comprehensive approach.